

Научові перспективи
Видавнича група

MODERNÍ ASPEKTY VĚDY

*v rámci publikační skupiny
Scientific Publishing Group*

*Svazek XXI mezinárodní
kolektivní monografie*

*Česká republika
2022*

UDC 001.32: 1/3] (477) (02)

C91

Vydavatel:

Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o.
se sídlem V Lázních 688, Jesenice 252 42
IČO 03562671 Česká republika
Zveřejněno rozhodnutím akademické rady

Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o. (Zápis č. 7/2022 ze dne 8. červenec 2022)

*Monografie jsou indexovány v mezinárodním vyhledávači
Google Scholar*

Recenzenti:

Karel Nedbálek - doktor práv, profesor v oboru právo (Zlín, Česká republika)
Markéta Pavlova - ředitel, Mezinárodní Ekonomický Institut (Praha, Česká republika)
Iryna Zhukova - kandidátka na vědu ve veřejné správě, docentka (Kyjev, Ukrajina)
Yevhen Romanenko - doktor věd ve veřejné správě, profesor, ctěný právník Ukrajiny (Kyjev, Ukrajina)
Oleksandr Datsiy - doktor ekonomie, profesor, čestný pracovník školství na Ukrajině (Kyjev, Ukrajina)
Jurij Kijkov - doktor informatiky, dr.h.c. v oblasti rozvoje vzdělávání (Teplice, Česká republika)
Vladimír Bačššin - docent ekonomie (Bratislava, Slovensko)
Peter Ošváth - docent práva (Bratislava, Slovensko)
Oleksandr Nepomnyashy - doktor věd ve veřejné správě, kandidát ekonomických věd, profesor, řádný člen Vysoké školy stavební Ukrajiny (Kyjev, Ukrajina)
Vladislav Fedorenko - doktor práv, profesor, DrHb - doktor habilitace práva (Polská akademie věd), čestný právník Ukrajiny (Kyjev, Ukrajina)
Dina Dashevská - geolog, geochemik Praha, Česká republika (Jeruzalém, Izrael)

Tým autorů

C91 Moderní aspekty vědy: XXI. Díl mezinárodní kolektivní monografie /
Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o.. Česká republika: Mezinárodní Ekonomický
Institut s.r.o., 2022. str. 447

Svazek XXI mezinárodní kolektivní monografie obsahuje publikace o: utváření a rozvoji teorie a historie veřejné správy; formování regionální správy a místní samosprávy; provádění ústavního a mezinárodního práva; finance, bankovníctví a pojišťovnictví; duševní rozvoj osobnosti; rysy lexikálních výrazových prostředků imperativní sémantiky atd.

Materiály jsou předkládány v autorském vydání. Autoři odpovídají za obsah a pravopis materiálů.

© Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o.
© Publishing Group „Vědecká perspektiva“, 2022
© autoři článků, 2022

§3.3 РОЗВИТОК НАСКРІЗНИХ УМІНЬ В ОСОБИСТІСНО-ПРОФЕСІЙНОМУ СТАНОВЛЕННІ ПЕДАГОГА (Куземко Л.В., Київський університет імені Бориса Грінченка)

Вступ. Життя в період невизначеності вимагає швидкої адаптації кожної людини до трансформаційних процесів, що відбуваються в суспільстві. Особливої ваги ця здатність набула для фахівців освітньої галузі в Україні за останні роки. Педагоги змушені організовувати освітній процес у закладах загальної середньої та дошкільної освіти відповідно до нових реалій, пов'язаних з пандемією та військовим станом. Працювати в нових умовах, як показала практика, здатні далеко не всі фахівці, незважаючи на їхню високу професійну кваліфікацію та практичний досвід. Швидко адаптуватися до дистанційного навчання змогли вчителі та вихователі в яких сформовані не лише фахові компетентності, але й наскрізні навички та уміння. Відтак, підготовка педагогів здатних працювати в період змін та навчатися впродовж життя, це не лише декларовані принципи освіти, а й життєва необхідність доведена реаліями сьогодення.

Впродовж останніх років, із прийняттям Концепції «Нова українська школа», оновленням Державних стандартів базової середньої освіти (2020) та дошкільної освіти (2021), затвердженням стандартів вищої освіти за спеціальностями 012 Дошкільна освіта (2019) та 013 Початкова освіта (2021) для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, професійних стандартів «Вихователь закладу дошкільної освіти» (2021) та «Вчитель початкових класів» (2020), дещо змістилися акценти професійної підготовки вчителів початкових класів та вихователів закладів дошкільної освіти. В умовах реалізації нових освітніх стандартів проблема особистісно-професійного становлення майбутнього педагога набула особливої актуальності. У зв'язку з цим, предметом нашого наукового пошуку стали питання розвитку наскрізних

умінь і навичок студентів педагогічних спеціальностей в їхньому особистісно-професійному становленні. Адже саме достатній рівень сформованості наскрізних умінь дозволить майбутнім фахівцям швидко адаптуватися до життєвих викликів та вирішувати питання саморозвитку й професійного самовдосконалення.

Виклад основного матеріалу. Особистісно-професійне становлення педагогів не є новою проблемою в галузі професійної підготовки, її аспекти розглядаються низкою українських і зарубіжних вчених. Зокрема, В. Ковальчук [1], М. Князян, О. Хромченко [2] розглядають особливості саморозвитку студентів у перебігу професійної підготовки педагогів; І. Зязюн, О. Лавріненко, М. Солдатенко та ін. розглядають розвиток і саморозвиток майбутніх учителів у сув'язі із розвитком педагогічної майстерності [3] та ін. Проблема особистісно-професійного розвитку майбутніх фахівців з дошкільної та початкової освіти широко представлена в дослідженнях Є. Антипіна, О. Венгловської, Г. Іванюк, І. Новик [4; 5]. У руслі теми дослідження науковий інтерес становить праця «Becoming a teacher: Coordinating past, present, and future selves with perspectival understandings about teaching» [6], в якій подано динаміку становлення вчителя, його професійної ідентифікації в процесі навчання та самонавчання. Значну увагу автори цього дослідження приділили вивченню зв'язків між окремими аспектами професійного розвитку в навчанні, що ґрунтується на перспективі, орієнтованій на студента, його особисту мотивацію.

З'ясовано, що в сучасному науковому середовищі поняття особистісно-професійної підготовки педагогів охоплює процеси оволодіння здобувачами освіти загальними та спеціальними (фаховими) компетентностями за відповідною спеціальністю. Які характеризують фахівця, здатного застосовувати особистісні й професійні уміння для

розв'язання складних спеціалізованих задач, демонструвати готовність до саморозвитку в змінних умовах освітнього простору. Ґрунтуючись на цьому, предметом наукового дискурсу є аспекти розвитку наскрізних умінь як чинника особистісно-професійного становлення педагога в процесі фахової підготовки.

У процесі студіювання освітньої теорії, практики щодо сутності наскрізних умінь та їхньої ролі в особистісно-професійному становленні педагогів визначено, що вони є результатом освіти та самоосвіти. А їхня функція полягає в забезпеченні взаємозв'язку між особистісними здатностями фахівця та спеціальними (фаховими) компетентностями, які потрібні для успішної педагогічної діяльності в сучасному змінному світі. Особистісно-професійний розвиток і саморозвиток майбутніх педагогів залежить від систематичного, послідовного та практично ефективного формування загальних і професійних компетентностей, які визначені нормативними документами, що регулюють освітню галузь. Зміст цих компетентностей суголосний зі змістом визначених у Європейській довідковій рамці ключових компетентностей для навчання впродовж життя та навичок, що їх забезпечують.

Зосередивши науковий пошук на виокремленні актуальних, для сучасних фахівців дошкільної та початкової освіти наскрізних умінь і навичок, звернулися до професійних стандартів: за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)» (2020) [7]; «Вихователь закладу дошкільної освіти» (2021) [8]. У результаті студіювання трудових функцій і професійних компетентностей, що входять до них, виокремили перелік наскрізних умінь і навичок, на розвиток яких варто зосередити увагу в процесі особистісно-професійної підготовки педагогів в закладах вищої освіти (табл. 1).

Таблиця 1

Характеристика наскрізних умінь вихователів ЗДО та вчителів початкових класів за професійними стандартами

Вихователь закладу дошкільної освіти (уміння та навички)	Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти (уміння та навички)	Наскрізні уміння
Володіє державною мовою; влучно застосовує інтонаційні та рухові засоби виразності, аргументовано висловлює власні думки державною мовою та навчає цьому здобувачів освіти з урахуванням індивідуальних особливостей розвитку мовлення; здійснює усну та письмову комунікацію державною мовою	Вільно спілкується державною мовою на професійну тематику, використовуючи сучасну термінологію та систему понять; аргументовано висловлює власні думки державною мовою; формує і розвиває мовно-комунікативні уміння та навички учнів; здійснює усну та письмову комунікацію державною мовою	<i>здійснювати усну та письмову комунікацію українською мовою</i>
Ефективно розподіляє робочий час відповідно до педагогічного навантаження; запобігає професійному вигоранню та коригує власну професійну діяльність з урахуванням власного психоемоційного стану	Рационально використовує навчальний час; конструктивно реагує на стрес, володіє способами запобігання професійному вигоранню	<i>ефективно розподіляти час для роботи та відпочинку</i>
Критично оцінює, добирає і опрацьовує інформацію; аналізує достовірність, надійність інформаційних джерел; відповідально ставиться до використання інформації та її накопичення у професійній діяльності	Критично оцінює достовірність, надійність інформаційних джерел, вплив інформації на свідомість і розвиток учнів, на прийняття рішень; розвиває в учнів критичне мислення	<i>критично та системно мислити</i>
Використовує інноваційні форми, методи та засоби організації освітнього процесу; застосовує інноваційні технології формування у здобувачів освіти ключових компетентностей та спільних умінь	Інтегрує інновації у власну педагогічну практику, адаптує їх до різних умов освітнього процесу та сучасних вимог до педагогічної діяльності з урахуванням індивідуальних потреб учнів; застосовує в педагогічній діяльності наукові методи пізнання, аналізує, проводить експерименти, інтерпретує	<i>творчість та інноваційність</i>

<p>Розрізняє, усвідомлює власні емоції, керує власними емоціями та конструктивно реагує на прояви емоцій інших учасників освітнього процесу; створює в освітньому середовищі емоційно-комфортну атмосферу</p>	<p>Усвідомлює особисті відчуття, почуття та емоції, потреби; керує власними емоційними станами; застосовує в освітньому процесі практики концентрації уваги, усвідомленого емоційного реагування</p>	<p><i>керувати емоціями</i></p>
<p>Попереджує, вчасно і адекватно реагує на ситуації емоційного, фізичного, психічного насилля; виявляє фактори ризику в освітньому середовищі та демонструє здатність мінімізувати їх вплив; проявляє гнучкість, адаптивність та лідерські якості залежно від ситуації</p>	<p>Аналізує різноманітні підходи до розв'язання проблем, визначає їхні переваги та ризики, застосовує різні джерела для пошуку додаткової інформації, що є важливою для розв'язання проблем і запобігання їм; розкриває потенціал учасників освітнього процесу для креативних колективних рішень щодо подолання проблем, які впливають на колектив закладу освіти, місцеву громаду, глобальну спільноту</p>	<p><i>оцінювати ризики і приймати рішення, розв'язувати проблеми</i></p>
<p>Визначає та застосовує різні способи комунікації відповідно до визначених завдань, особливостей розвитку та індивідуальних особливостей цільової аудиторії; співпрацює в команді на засадах партнерства та взаємної відповідальності</p>	<p>Конструктивно та безпечно співпрацює з учасниками освітнього процесу на засадах партнерства, принципів командної та особистісно-зорієнтованої взаємодії; враховує культурні та індивідуальні відмінності співрозмовників; використовує стратегії, що заохочують учнів до ефективної співпраці, поважаючи права людини та суспільні цінності</p>	<p><i>співпрацювати з іншими з урахуванням індивідуальних відмінностей</i></p>
<p>Попереджує, вчасно і адекватно реагує на ситуації емоційного, фізичного, психічного насилля; створює сприятливі умови для всіх учасників освітнього процесу з урахуванням їх культурних, релігійних, соціальних та мовних особливостей</p>	<p>Демонструє здатність зберігати особисте фізичне та психічне здоров'я під час професійної діяльності; застосовує основні стратегії поведінки щодо захисту власних прав, а також захисту учнів під час освітнього процесу</p>	<p><i>діяти соціально відповідально</i></p>

MODERNÍ ASPEKTY VĚDY

Svazek XXI mezinárodní kolektivní monografie

<p>Аналізує та оцінює результати власної професійної діяльності, рівень сформованості професійних компетентностей; планує та реалізовує індивідуальний та професійний розвиток; використовує ІКТ для самоосвіти, створює (за потреби) нові цифрові освітні ресурси з урахуванням цілей і завдань освітнього процесу, вікових та індивідуальних особливостей здобувачів освіти, аналізує їх ефективність у професійній діяльності; здійснює документування професійної діяльності, у тому числі в електронному форматі</p>	<p>Визначає умови та ресурси професійного розвитку впродовж життя; здійснює моніторинг власної педагогічної діяльності і визначає індивідуальні професійні потреби; використовує цифрові пристрої, їх базове програмне забезпечення; працює з операційними системами, онлайн-сервісами, застосунками, файлами, мережею Інтернет; забезпечує захист і збереження персональних даних; добирає, накопичує, впорядковує та використовує електронні (цифрові) освітні ресурси в освітньому процесі та професійному розвитку</p>	<p><i>здійснювати самоосвіту, цифрові уміння й навички</i></p>
---	--	--

З метою вивчення актуальності виокремлених нами наскрізних умінь і навичок в особистісно-професійному становленні майбутнього педагога, проведено опитування серед студентів 1-4 курсів спеціальностей «Дошкільна освіта» (83 особи), «Початкова освіта» (51 особа) Київського університету імені Бориса Грінченка (2022). З'ясовано, що близько 75% респондентів визначають однаково важливими для себе особистісний і професійний розвиток під час навчання в Університеті, крім цього близько 20% студентів зазначили, що для них є більш важливим особистісний розвиток і лише для 5% респондентів пріоритетним виявився суто професійний розвиток. Щодо визначення актуальності наскрізних умінь для сучасного педагога (за школою вагомості від 1 до 5), то студенти найвище оцінили вміння здійснювати усну та письмову комунікацію українською мовою (84%). Також надзвичайно актуальними виявилися вміння самостійно навчатися та цифрові уміння (82%),

співпрацювати з іншими (82%); творчість та інноваційність (80%) (рис. 1).

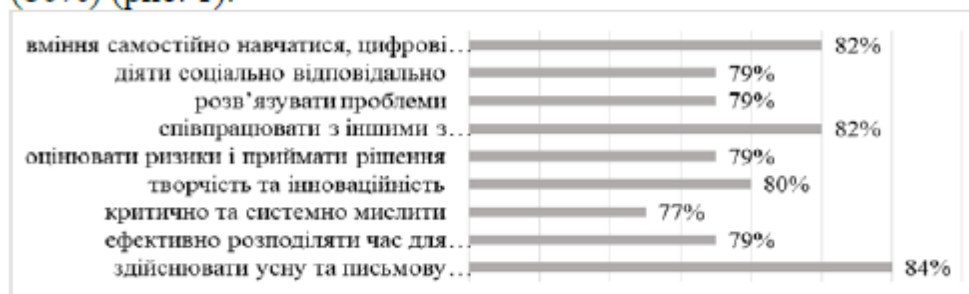

Рис. 1. Ступінь актуальності наскрізних умінь сучасного педагога за результатами опитування студентів педагогічних спеціальностей

Загалом проведене опитування доводить актуальність окресленої проблеми щодо формування наскрізних умінь в особистісно-професійному становленні майбутнього педагога у руслі реалізації освітніх стандартів. Варто зазначити, що результати проведеного дослідження у 2018-2019 роках серед студентів педагогічних спеціальностей [9, с. 28-33], також довели вагомість цифрових умінь і навичок (91%), критичного мислення (79%), умінь співпрацювати й координувати дії з іншими (73%) для професійного розвитку. Цікаво те, що за останні кілька років змінилося ставлення студентів педагогічних спеціальностей щодо умінь розв'язувати проблеми та оцінювати ризики і приймати рішення, адже у 2018 році ці вміння актуальним були лише для 52% респондентів, тоді як сьогодні вони є важливими для 79% осіб. Прикро, що як і раніше сучасні студенти недооцінюють значення вміння критично осмислювати інформацію (рис. 1).

Ми також запропонували студентам (2022) здійснити самооцінку рівня сформованості виокремлених наскрізних умінь (за шкалою від 1 до 5). У результаті аналізу відповідей з'ясовано, що респонденти загалом оцінили сформованість

власних наскрізних умінь на достатньому рівні, а найбільшу кількість високих оцінок отримали вміння здійснювати усну та письмову комунікацію українською мовою (44%), вміння діяти соціально відповідально (35%) та вміння самостійно навчатися й цифрові уміння (34%). Натомість, сформованість у себе таких умінь як: ефективно розподіляти час для роботи і відпочинку, розв'язувати проблеми, співпрацювати з іншими з урахуванням індивідуальних відмінностей та оцінювати ризики й приймати рішення, оцінили високим показником невелика частка майбутніх педагогів (рис. 2).

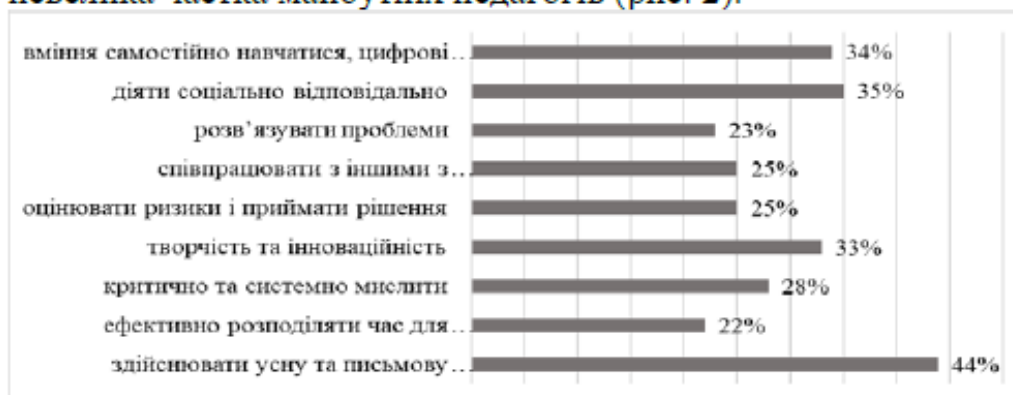

Рис. 2. Самооцінка студентами рівня сформованості наскрізних умінь за найвищим показником

Неочікуваним результатом виявилось те, що переважна більшість студентів, які взяли участь в опитуванні, недостатньо чітко розуміють яку роль відіграють наскрізні уміння в професійній діяльності педагога – лише 26% респондентів віднесли їх до вмінь, які допомагають розвивати професійні компетентності та виконувати трудові функції. Інші студенти відносили їх до вмінь, які забезпечують самопізнання і особистісний саморозвиток (16%); частина студентів зазначили, що це уміння організовувати освітній процес в закладі дошкільної та загальної середньої освіти (58%). Варто зазначити, що студенти спеціальності «Початкова освіта» краще ознайомлені з поняттям наскрізних

умінь і, відповідно, мають вищий відсоток позитивних відповідей на відміну від студентів спеціальності «Дошкільна освіта». На наше переконання така різниця пояснюється визначенням наскрізних умінь у Концепції НУШ (2016), зі змістом якої майбутні вчителі початкових класів ознайомлюються ґрунтовніше.

Проведене опитування та студіювання професійних стандартів (за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)» та «Вихователь закладу дошкільної освіти») дало підстави стверджувати, що розвиток виокремлених нами наскрізних умінь у студентів педагогічних спеціальностей є одним із важливих завдань особистісно-професійної підготовки в закладі вищої освіти.

Зважаючи на сутнісну характеристику поняття «уміння», що розглядається як «готовність людини успішно виконувати певну діяльність, яка ґрунтується на знаннях і навичках» [10, С. 79; 11, С. 109], наскрізні уміння розуміємо як уміння, що охоплюють особистісні якості людини в поєднанні з її здатностями застосувати знання і досвід у процесі успішного виконання різних видів діяльності для забезпечення життєвих потреб. Функція наскрізних умінь педагога полягає в інтеграції особистісних здатностей і професійних компетентностей для успішного виконання трудових функцій та самовдосконалення. Для розвитку наскрізних умінь майбутнього педагога вагоме значення має: пізнавальний інтерес, активність і самоконтроль студента; постійне та систематичне вправління у різних видах діяльності; спеціально розроблене змістовно-технологічне забезпечення процесу особистісно-професійного становлення в закладі вищої освіти.

Висновки. У результаті вивчення проблеми професійної підготовки фахівців із дошкільної та початкової

освіти в контексті нових освітніх стандартів, з'ясовано необхідність пошуку дієвих підходів у розвитку наскрізних умінь, як важливого компонента їхнього особистісно-професійного становлення. Подальше дослідження сфокусовано на розробленні діагностичного інструментарію для визначення критерії, показників, рівнів сформованості наскрізних умінь студентів спеціальностей «Дошкільна освіта», «Початкова освіта» першого (бакалаврського) і другого (магістерського) рівнів вищої освіти та проектуванні змістово-технологічного забезпечення їхнього розвитку в процесі особистісно-професійного становлення.

Список використаних джерел:

1. Ковальчук В.А. Професійний саморозвиток майбутнього фахівця: монографія. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2011. 204 с.
2. Kniazian M., Khromchenko, O. The esp lecturers' self-development competence in higher educational context. *The journal of teaching english for specific and academic purposes*. №3. 2019. С. 385–393.
3. Розвиток і саморозвиток педагогічної майстерності майбутніх учителів: колективна монографія. / І.А. Зязюн та ін. Київ, 2015. 340 с.
4. Іванюк Г., Венгловська О., Антипін Є. Особистісно-професійний розвиток майбутніх педагогів у процесі навчальних практик. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика*. 2020. №2. С. 25–34.
5. Куземко Л.В., Новик І.М. Сучасні аспекти особистісно-професійного розвитку майбутніх педагогів. *Pedagogical and psychological sciences: development prospects in countries of Europe at the beginning of the third millennium: collective monograph*. Izdevnieciba «Baltija Publishing», 2018. Pp. 241–258.
6. Lee S., Schallert D. L. (2016). *Becoming a teacher: Coordinating past, present, and future selves with perspectival*

understandings about teaching. *Teaching and Teacher Education*. 2016. №56. Pp. 72–83.

7. Про затвердження професійного стандарту за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель із початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)» / М-во розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України від 23.12.2020. №2736-20. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v2736915-20#Text> (дата звернення: 21.01.2022).

8. Про затвердження професійного стандарту за професією «Вихователь закладу дошкільної освіти» / М-во економіки України (Мінекономіки). від 19.10.2021. №755-21. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-profesijnogo-standartu-vihovatel-zakladu-doshkilnoyi-osviti> (дата звернення: 25.01.2022).

9. Куземко Л. В. Навички XXI століття в контексті забезпечення якості професійної підготовки педагога. *Педагогічна освіта: теорія і практика*. Психологія. Педагогіка. 2020. (34(2)). 28–33.

10. Кутішенко В.П. Вікова та педагогічна психологія (курс лекцій) : навч. посібн. К. : Центр навчальної літератури, 2005. 128 с.

11. Павелків Р.В. Загальна психологія. Підручник. К.: Кондор, 2009. 576 с.

